

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ (икономика)

АВТОР: Наталия Пламенова Алексиева, катедра „Финанси и кредит“ на СА „Д.А. Ценов“ – Свищов

ТЕМА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД: „Държавно регулиране и фискална политика: причинно-следствени връзки“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: проф. д-р Румяна Лилова

РЕЦЕНЗЕНТ: доц. д-р Елена Георгиева, катедра „Финанси и счетоводство“ на ПУ „Паисий Хилендарски“

Основание за изготвяне на рецензията е Заповед №924/2.10.2017 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ Свищов

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем 236 стандартни страници, състоящи се от съдържание, въведение, три глави, заключение (218 страници основен текст). Библиографията включва 121 източници, от които 74 български, 39 чуждестранни литературни източника и 8 интернет позовавания. Това е свидетелство за проучване на широк кръг автори, които изследват проблематиката застъпена в дисертационния труд и по същество представлява основа за задълбочена теоретична обосновка на емпиричния анализ. Основният текст включва 4 таблици и 18 фигури, които коректно и нагледно допълват съдържанието и подобряват оформянето на научната разработка. Представените приложения 19 бр. съответстват на тематиката и са неделима част от извършения анализ. Приложени са автореферат в обем 38 страници, декларация за оригиналност и достоверност и списък с публикациите по темата на дисертационния труд (2 статии и 3 доклада в научни конференции).

Преценка на актуалността на темата

Темата на дисертационния труд е актуална, поради значимостта на фискалната политика за постигане на устойчив икономически растеж и стабилност в социалната сфера. В контекста на изграждане на единна икономическа система на взаимодействие между държавите-членки на

Европейския съюз се засилва влиянието на държавното регулиране върху икономическата активност на субектите.

Изследване въздействието на данъците и данъчната политика в отделните страни – членки е основа за разкриване потенциала на държавното регулиране за повишаване ефективността на икономическите процеси. Фискалната политика е в пряка зависимост от националните и наднационални правила във финансовата сфера и оказва съществено въздействие върху бюджетната дисциплина.

Изграждането и провеждането на ефективна фискална политика е невъзможно без задълбочен анализ на вече приложени политики и оценка на тяхното въздействие върху постигнатите икономически резултати.

Актуалността на дисертационния труд и неговата значимост, както от научен, така и от приложен характер, се определя от значението на тематиката за разкриване причинно-следствените връзки между държавното регулиране и фискалната политика.

Оформяне на обект, предмет, цели, задачи, изследователска теза и методи на дисертационния труд

В дисертационния труд са коректно дефинирани обект, предмет, цели и задачи, което е предпоставка за задълбочено научно изследване.

Обектът на изследването е прецизно дефиниран: връзката между фискалната политика и държавното регулиране. Предметът на изследването са възможностите на държавното регулиране, чрез фискалната политика, за стимулиране на икономическата активност. Те се намират в ясно изразена логическа връзка помежду си, която е разграничима във всички обособени части на дисертационния труд. Предметът на разработката е в съответствие с основната цел да се изследват, структурират и оценят възможностите за държавно регулиране, чрез инструментариума на фискалната политика. Следва да се подчертае стремежа на автора изследването да се проведе, както на европейско, така и на национално ниво в теоретичен и в емпиричен аспект. Задачите на дисертационния труд са формулирани в шест аспекта насочени към прецизиране на понятието „фискална политика“; анализ и изследване на основните теоретични концепции за ефектите на фискалната политика; изясняване на концептуална връзка между държавното регулиране и фискалната политика; да се открият съвременните тенденции в динамиката на данъчните приходи в държавите – членки на ЕС и България; да се идентифицират основните фактори, влияещи върху първостепенните агрегати на икономически

растеж; да се обследва взаимовръзката „данъчно облагане – инвестиции“ и „данъчно облагане – потребление“.

На тази основа изследователската теза на труда е: държавното регулиране, осъществявано чрез елементите на фискалната политика, е важен инструмент за управление и стимулиране на потребителско търсене и корелира пряко със склонността на икономическите агенти към инвестиране, гарантирайки макроикономическа стабилизация и устойчив икономически растеж.

За решаване на поставените задачи се прилагат следните логико-теоретични методи: на индукция и дедукция; на анализа и синтеза; на наблюдението; на сравнението; динамичен, факторен и структурен анализ; системен подход; исторически подход. Изследването и анализа на емпиричните данни е осъществено чрез математико-статистически методи и е онагледено с прилагане на графичен метод.

Оценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Съдържанието на дисертационния труд е структурирано във въведение, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Следва дедуктивния подход и съответства на поставената цел на изследването и разрешаване на конкретните изследователски задачи. Позволява постигане на завършеност на разработката, в рамките на обхвата на анализирани концептуални идеи за фискалната политика.

Глава първа. Развитие на възгледите за фискалната политика

В нея е направен теоретичен обзор на разпространените мнения в научната литература за природата и конкретното проявление на фискалната политика и държавното регулиране. Авторът насочва вниманието си върху сравнителен анализ в исторически план на понятието „фискална политика“ и „бюджетна политика“. В резултат е формулирана авторова дефиниция на фискална политика, в която се включват нейните основни характеристики и проявления. Специално внимание се отделя на идентифициране на концепциите за фискалната политика, систематизирани в три направления: Кейнсианство; Неокласицизъм; Ново кейнсианство. Авторът извършва преглед на ефектите от прилагане на фискалната политика и на тази база формулира дългосрочни и краткосрочни инструменти. В научното изследване се акцентира върху комбиниране на правилните стимули, които да подобрят икономическата активност и да се избегне прекомерна публична задлъжнялост. Съществена част от теоретичното обследване е дефиниране на понятието държавно регулиране и методите за неговото осъществяване.

Глава втора. Динамика на елементите на фискалната политика на национално и европейско ниво

Втора глава на дисертационния труд е задълбочено изследване на данъците върху потреблението, доходите и имуществото на национално ниво и в ЕС. Акцентира се върху динамиката на развитие на данъчните приходи като процент от БВП за периода 2006 – 2015 г. в следните аспекти: съпоставяне с реализираното през годините бюджетно салдо; средното ниво на данъчните приходи в държавите – членки на ЕС; динамика на преките и косвени разходи за периода и техният относителен дял в общата величина на данъчните приходи на страните от ЕС-28.

В резултат от задълбоченото изследване на данъчните приходи от ДДС, корпоративен подоходен данък и личния подоходен данък на държавите – членки на ЕС авторът достига до категорични заключения, характеризиращи фискалната и данъчна политика. Ясно е очертана тенденцията на увеличаване на косвените данъци и намаляване на тежестта на подоходното облагане в целия ЕС. Данъчните системи в развитите държавите–членки се отличават с високи дялове на прякото подоходно облагане и с висока степен на сложност на данъчните системи. Характерна особеност на държавите–членки на ЕС от Източна Европа е ниското ниво на подоходно облагане и облекчена данъчна система.

Авторът анализира данъчните приходи в Р. България и на тази основа систематизира характерните особености на данъчната система. Ясно е изразен превесът на косвените данъци над преките, тъй като са по-лесно социално поносими. Те притежават силно изразен фискален характер, но с цел подобряване на социалната справедливост е необходима реформа в подоходното облагане. България е с най-ниска ставка на подоходен корпоративен данък в ЕС, което е фактор за стимулиране на чуждестранните инвестиции.

Глава трета. Данъчните плащания като механизъм на държавно регулиране

В трета глава авторът задълбочено изследва емпирични данни за данъчния инструментариум и икономическата активност с помощта на иконометричен модел за анализ на зависимости. В резултат на изследването на взаимната връзка и влияние между инвестиции и данъчни плащания са доказани възможностите на държавата да въздейства върху инвестиционната активност на отделните агенти. Акцент се поставя върху високото ниво на социално-осигурителните вноски и тяхното негативно въздействие върху пазара на труда.

Авторът прилага в изследването множествен регресионен модел за детерминиране на зависимости между резултатната променлива и факторните променливи, цел разкриване на причинно-следствените връзки между две или повече променливи. В резултат от приложението на апробирания модел са изведени зависимости характерни за данъчните системи на държавите-членки, които могат да се обобщят в следното: наличие на значителна диверсификация между отделните държави-членки по отношение на изследваните показатели; обособяват се страни със силно влияние на държавата върху поведението на индивидите и такива със слабо влияние; в държавите с превес на косвеното облагане над прякото се установява умерено влияние на държавното регулиране чрез фискалната политика върху индивидуалното потребление.

Прилагането на апробирания модел за България е основание авторът да докаже с емпирични данни теоретичните зависимости между инвестициите и потреблението на домакинствата от фискалната политика. Данъчните плащания се определят като инструмент за въздействие върху поведението на икономическите агенти.

Изложението в отделните глави е взаимно свързано в логическа последователност, като съдържанието на отделните части взаимно се допълват и образуват единна в своята цялост разработка. Обобщеният поглед върху дисертационния труд определят Наталия Пламенова Алексиева като задълбочен автор, познаващ литературните източници в изследваната област, умело използващ отделните методи за научно изследване.

Научни постижения и приноси

Първо: Извършено е задълбочено изследване на теоретичните постановки и на тази база са надградени съществуващите дефиниции и се предлага собствена дефиниция на понятието „фискална политика“. Изработени са конкретни препоръки към свързаните с фискалната политика концепции, описани в научната литература.

Второ: Разработена е оригинална групировка на държавите-членки на ЕС в три групи в зависимост от данъчната структура, определена от динамиката данъчните приходи, основните функции и фундаменталното им значение за фискалната политика. Извършено е задълбочено обследване на особеностите, динамиката и отличителните характеристики на корпоративния подоходен данък, личен подоходен данък и данък добавена стойност.

Трето: Авторът умело прилага статистически инструментариум за анализиране на зависимостта между държавното регулиране и инвестиционната активност на икономическите агенти в анализираните държави-членки. Доказва пряка зависимост на изследваните фактори от величината на данъчните ставки.

Четвърто: Доказана е причинно-следствена връзка между държавното регулиране и потреблението на икономическите агенти, която е в категорична зависимост от данъчната система на държавата-членка. Като определящ критерий авторът посочва съотношението между пряко и косвено данъчни облагане.

Пето: Доказано е твърдението, че данъчните плащания са регулативен икономически инструмент за въздействие от страна на държавата върху поведението на икономическите агенти. Очертано е мястото на Р. България сред останалите страни-членки на ЕС.

Критични забележки и препоръки

Отчитайки безспорните достойнства на дисертационния труд на Наталия Пламенова Алексиева „Държавното регулиране и фискална политика: причинно-следствени връзки“, следва да се подчертаят следните слабости:

Първо: В изложението многократно са използвани съкращения: ЕС, БВП, КПД и други. Въпреки честата употреба им включването на използваните съкращения таблица в началото на дисертационния труд, ще подобри качеството на разработката.

Второ: В глава втора от дисертационния труд точка 2.4.2 Личен подоходен данък – динамика и тенденции авторът посочва недостатъците на плоския данък, като акцентира върху липсата на социална „справедливост“ при неговото прилагане. Като извод се извежда необходимостта от реформа в личния подоходен данък (стр. 159). Липсва позицията на автора относно механизма, чрез който да се осъществи промяната: въвеждане на облекчения при прилагане на плосък данък или замяната му с прогресивно подоходно облагане.

Следва да се отбележи, че дисертационния труд е ограничен по обем, а обхвата на изследваната проблематика много широк. В този смисъл изложените слабости са по-скоро препоръки за бъдещи научни изследвания.

Заклучение

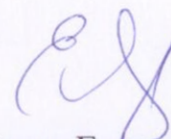
Разработеният дисертационен труд „Държавното регулиране и фискална политика: причинно-следствени връзки“ автор Наталия Пламенова Алексиева, под вещото ръководство на проф. д-р Румяна Лилова, е завършено научно

изследване. Съдържа теоретични обобщения и емпирични изследвания върху държавното регулиране и фискалната политика с ясно изразена позиция на автора и критичен поглед към възможностите на въздействие на държавата върху активността на икономическите агенти. Посоченото ми дава основание, като член на научното жури, да подкрепя присъждането на научна и образователна степен „доктор“ по научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (Финанси)“ на **Наталия Пламенова Алексиева**.

26.10.2017 г.

Гр. Свищов

Рецензент:

/доц. д-р Елена Георгиева/